

Т. Ю. Ковтун,
аспірантка за ОНП "Публічне управління та адміністрування",
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8854-8254>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.24.360

СТИМУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ У ЗОНАХ ВИСОКОГО ВОЄННОГО РИЗИКУ ЧЕРЕЗ ФОРМУВАННЯ ПРОСОЦІАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ПОВЕДІНКИ

Т. Kovtun,
Postgraduate Student of the Department of Public Administration and Management,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

STIMULATING STATE FINANCIAL SUPPORT FOR BUSINESSES IN HIGH MILITARY
RISK ZONES THROUGH THE FORMATION OF PROSOCIAL BEHAVIOR MODELS

Метою дослідження є комплексний аналіз інструментів державної підтримки бізнесу, що працюють у зонах підвищеного воєнного ризику із фокусом на поєднанні пільгового кредитування, компенсаційних і поведінкових механізмів у контексті реалізації політики "Зроблено в Україні". Досліджено основні елементи механізму компенсації для бізнесу в зонах підвищеного ризику, зокрема пряму компенсацію збитків у прифронтових регіонах для тих, хто вже постраждав від наслідків воєнних дій та компенсацію вартості страхових внесків, для тих, хто хоче мінімізувати можливі втрати. Досліджено національну ініціативу "Зроблено в Україні", яка інтегрує різні механізми стимулювання виробництва і споживання вітчизняних товарів та послуг. Розглянуто державну фінансову програму підтримки "5-7-9%", грантові й навчальні програми, кешбек-програми, через які держава повертає частину витрат громадян за купівлю українських товарів чим заохочує купувати вітчизняні товари та продукти. Доведено, що наявність пільгових програм не гарантує, що бізнес ними скористається без додаткових зусиль, тому запропоновано інтегрувати поведінкові інструменти для реалізації державної фінансової підтримки бізнесу. Показано, що ці інструменти вбудовано в більш широку рамку ініціативи "Зроблено в Україні", яка поєднує пропозиційні (кредити, гранти, індустріальні парки, компенсації вартості вітчизняної техніки) і попитові (держзакупівлі, кешбек за українські товари) заходи, опосередковано підтримуючи бізнес у зонах ризику.

Обґрунтовано доцільність інтеграції поведінкових інструментів (інформаційне підсилення, спрощення процедур, фінансові "підштовхування", програми підтримки рішень, навчальні програми) та формування просоціальних моделей поведінки у реалізацію державної фінансової підтримки, що має зменшити інерцію малого та середнього бізнесу і підвищити фактичне залучення до програм підтримки. Розглянуто приклади формування просоціальної поведінки через застосування поведінкових інструментів та державних програм фінансової підтримки під час розмінування аграрних земель Херсонщини.

The purpose of the study is a comprehensive analysis of state support instruments for enterprises operating in high-risk military zones, with a focus on a combination of preferential lending, compensatory and behavioral mechanisms in the context of implementing the "Made in Ukraine" policy. The main elements of the compensation mechanism for businesses in high-risk areas were investigated, including direct compensation for losses in frontline regions for those who have already suffered from the consequences of hostilities and compensation for the cost of insurance premiums for those who want to minimize possible losses. The national initiative "Made in Ukraine" was studied, which integrates various mechanisms for stimulating the production and consumption of domestic goods and services. The state financial support program "5-7-9 %", grant and training programs, cashback programs through which the state returns part of the costs were considered. It has been proven that the presence of preferential programs does not guarantee that businesses will take advantage of them without additional efforts, therefore it is proposed to integrate behavioral tools for the implementation of state financial support for business. It is shown that these tools are built into the broader framework of the "Made in Ukraine" initiative, which combines supply-side (loans, grants, industrial parks, compensation for the cost of domestic equipment) and demand-side (public procurement, cashback for Ukrainian goods) measures, indirectly supporting business in at-risk areas.

The feasibility of integrating behavioral tools (information reinforcement, simplification of procedures, financial "nudges", decision support programs, training programs) and the formation of prosocial behavior models in the implementation of state financial support, which should reduce the inertia of small and medium-sized businesses and increase actual involvement in support programs. Examples of the formation of prosocial behavior through the use of behavioral tools and state financial support programs during the demining of agricultural lands in the Kherson region are considered.

Ключові слова: державні механізми, фінансові інструменти, поведінкові інструменти, просоціальні моделі поведінки, програма "5-7-9%", післявоєнна відбудова, теорія підштовхування, формування потреби в досягненні результату, мотиви поведінки, двоступенева модель, державна програма компенсації вартості розмінування.

Key words: state mechanisms, financial instruments, behavioral instruments, prosocial behavior models, "5-7-9%" program, post-war reconstruction, push theory, formation of the need for achieving results, behavioral motives, two-stage model, state program for compensation for the cost of demining.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Малий та середній бізнес, що функціонує поблизу лінії фронту чи на територіях, які систематично зазнають артилерійських ударів, опиняються у ситуації багатofакторного тиску: раптове руйнування виробничих потужностей, непередбачувані розриви у ланцюгах постачання, тимчасова або тривала втрата доступу до ринків збуту, скорочення робочої сили через евакуацію, а також різке зростання транзакційних витрат, включно зі страхуванням і релокацією [1]. Водночас бізнес у небезпечних регіонах виконує вкрай важливу функцію: зберігає зайнятість, підтримує податкову базу громад, забезпечує локальні ланцюги постачання, які стають основою життєстійкості території.

Офіційні дані засвідчують посилення регіональної спрямованості державної підтримки: лише у 2025 р. понад 20% усіх кредитів за програмою "5-7-9%" отримали компанії, що діють у регіонах високого воєнного ризику [2]. Загалом малий і середній бізнес отримав 11,2 тис пільгових позик на 35,4 млрд грн, з яких 7,5 млрд грн припали саме на такі території [2]. У жовтні 2025 року Кабінет Міністрів України схвалив постанову, якою затвердив порядок надання часткової компенсації майна суб'єктів господарювання, знищеного чи пошкодженого внаслідок збройної агресії російської федерації, а також часткової компенсації страхових премій за договорами страхування від воєнних ризиків. Схвалені рішення відкриває можливість для практичного запуску нового інструменту державної фінансової підтримки. Він є ще однією складовою політики розвитку українських виробників "Зроблено в Україні". Для

територій підвищеного ризику — в Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській, Херсонській і Чернігівській областях бізнес зможе отримати часткову компенсацію вартості пошкодженого або зруйнованого майна — будівель, складів, обладнання тощо. Максимальна сума компенсації становитиме до 10 млн гривень, але не більше фактичного збитку [3].

Наведена інформація свідчить не лише про оперативність державних фінансових механізмів підтримки, а й про готовність підприємців продовжувати роботу попри екстремальні загрози. У комплексі ці чинники потребують системного аналізу, оскільки ефективність державної підтримки в умовах воєнних ризиків визначає не тільки стійкість окремих суб'єктів малого і середнього бізнесу, а й відновлення регіональних економік, запобігання депопуляції територій та формування передумов післявоєнної відбудови. Весь цей комплекс заходів з державної підтримки малого та середнього бізнесу відповідає плану заходів із реалізації Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року [1]. Попри значні здобутки України у сфері підтримки малого та середнього бізнесу, дотепер слабкими сторонами розвитку бізнесу в Україні є: обмежений доступ до робочої сили у зв'язку з вимушеним переміщенням населення внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ проти України; фінансові обмеження, високі ринкові відсоткові ставки, жорсткі умови кредитування та загальний рівень ризиків тощо. На ці та інші актуальні питання державної підтримки бізнесу у зонах високого воєнного ризику спрямоване дане дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасні наукові дослідження показують досить насичену картину того, як держава підтримує бізнес в умовах війни, однак спеціальний фокус саме на зонах високого воєнного ризику поки що радше окреслюється побіжно, ніж системно опрацьовується. Зокрема, Я. В. Петруненко [1] розглядає державну підтримку малого і середнього бізнесу крізь призму дії правового режиму воєнного стану з урахуванням досвіду Ізраїлю. Авторка Т. Ю. Мельник [4] системно описала архітектуру підтримки бізнесу в Україні під час воєнного стану: податкові послаблення, гранти, пільгове кредитування, програми працевлаштування, релокацію підприємств, інструменти гарантування кредитів. Подібної логіки дотримувалися й інші автори Дніпров О., Грищенко І. та ін. [5] описали інструменти державної підтримки для відновлення територіальних громад, зокрема довели, що "впровадження геоінформаційних систем для відновлення територіальних громад є критично важливим кроком у післявоєнному відновленні. Аналіз показав, що використання цих систем оптимізує процеси планування, розподілу ресурсів та скорочує час на відновлення зруйнованої інфраструктури" [5].

Добровольська В., Будурова Г. [6] акцентували увагу на правовій природі засобів підтримки бізнесу в умовах воєнного стану, деталізували податкові, кредитні й інституційні механізми.

Учені Дикань В., Токмакова І., Чорнобровка І. [7] запропонували концепцію антикризового інструментарію державного управління малого та середнього бізнесу, яка включає державні кредитні ініціативи (зокрема, програму "5-7-9%"), програми працевлаштування, податкові канікули, гранти для відкриття нового бізнесу і спеціальну підтримку релокованих підприємств.

Інші автори Л. М. Войтович, М. В. Федик [8] вписали державну підтримку бізнесу в ширший горизонт стратегії повоєнного відновлення України в умовах євроінтеграції.

Доповненням до фінансових інструментів виступають роботи, що розглядають організаційно-консультативні і поведінкові механізми підтримки бізнесу. Зокрема Гірченко О. Л. та Буковська О. О. [9] переносять дискусію в площину просоціативної поведінки особистості, коли "моральний обов'язок, моральне співчуття, морально-етичні (милосердя, патріотизм) мотиви і особисте ставлення, яке проявляється як моральна установка (особисте знання проблем людей, котрі потребують допомоги, розуміння підтримки держави у різних сферах) можуть стати разом із фінансовою підтримкою держави основою для розвитку малого і середнього бізнесу. Інші науковці, які досліджують просоціативну поведінку особистості доводять, що успіх повоєнного відновлення залежить не лише від обсягу ресурсів, а й від того, як саме сконструйовані стимули, реалізація принципів поведінкової економіки та положення теорії підштовхування (nudges), інформаційні сигнали і стандартизація рішень для бізнесу й домогосподарств. Вони наголошують, що поведінкові інструменти — від інформаційних кампаній до зміни налаштувань за замовчуванням у програмах підтримки — можуть зменшувати інерційність суб'єктів, підвищувати готовність до участі в програмах відбудови й стимулювати інвестиційну активність. У цьому ж контексті використання механізмів формування просоціальних моделей поведінки розглянуто на праці Грищенко І. "Лідерство: потреба в досягненні результату" [10], в якій досліджено мотиви і механізми добровільної поведінки, спрямованої на користь іншим людям чи суспільству та запропоновано механізм формування високої потреби в досягненні запланованого результату. На особливу увагу заслуговують дослідження Н. Кляйн, в яких доведено, що "пошук сенсу в житті — це основна особиста потреба, а мотивування просоціальної поведінки — фундаментальна суспільна потреба". Виходячи з цього твердження зроблено висновок, що допомагаючи іншим людям, можна збільшити власне уявлення про сенс життя.

Незважаючи на широкий спектр та ґрунтовний науковий доробок, у дослідженнях досі не сформовано цілісної моделі, яка б пояснювала взаємодію кредитних, компенсаційних і поведінкових інструментів підтримки бізнесу в прифронтових регіонах. Саме на цих територіях поєднання ризиків — від фізичних руйнувань і логістичних розривів до неможливості страхування і міграції персоналу є найбільш інтенсивним, однак наукові роботи здебільшого розглядають ці інструменти ізольовано. Це створює прогалину у розумінні того, як державна політика може працювати інтегровано в умовах високого воєнного ризику.

Таблиця 1. Ключові зміни в умовах програми "Доступні кредити 5-7-9%" для бізнесу в зонах високого воєнного ризику (2025 р.)

Зміни	Конкретизація змін
Продовження пільгового періоду	Ставка 1% діятиме 5 років (замість 2 років).
Рефінансування кредитів	Рефінансування кредитів – підприємства, що працюють у прифронтових регіонах і скористалися державною підтримкою у 2022–2024 рр., отримали право продовжити строк дії своїх кредитів до кінця 2027 року та рефінансувати чинну заборгованість на пільгових умовах.
Розширення географії	У жовтні 2025-го програму поширили на території активних бойових дій, де працюють державні е-сервіси. А компанії, які опинилися у зоні підвищеного ризику після укладання договору, також можуть скористатися пільговою ставкою.

Джерело: систематизовано на основі аналізу [2; 12–14].

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є комплексне дослідження інструментів та механізмів стимулювання державної фінансової підтримки бізнесу у зонах високого воєнного ризику через формування просоціальних моделей поведінки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із головних інструментів підтримки бізнесу є програма "Доступні кредити 5-7-9%" — це державна програма здешевлення кредитів для малого та середнього бізнесу. Ця програма стала частиною політики розвитку виробників "Зроблено в Україні", спрямованої на підвищення несировинної складової економіки [14]. Під час війни її умови суттєво пом'якшено для підприємств у "зонах високого воєнного ризику" — регіонах, що пережили або можуть зазнати обстрілів і бойових дій (переважна частина Донеччини, Запорізької, Херсонської, а також окремі райони інших областей). Зокрема, уряд продовжив термін дії 1% річних на інвестиційні кредити з 2 до 5 років для таких компаній [2]. Наразі бізнес у цих зонах має більше стабільності і більше можливостей інвестувати зекономлені кошти у розвиток.

Основні зміни в державній програмі "5-7-9%" для прифронтових регіонів наведено в табл. 1.

Тож підсумкові цифри підтверджують ефективність: з початку 2025 року за цією державною програмою видано понад 11,2 тис. кредитів (35,4 млрд грн), причому понад 20% цих коштів (7,5 млрд грн) отримали підприємства з ризикованих регіонів [2]. Таким чином, "5-7-9%" формально стала чи не єдиним джерелом капіталу для

багатьох бізнесів поблизу фронту.

Одночасно держава пропонує фінансові гарантії для інвестицій у регіони. З табл. 1 можна зробити висновок, що уряд суттєво полегшив умови для бізнесу в прифронтових зонах (більш тривалий пільговий період та географія охоплення, можливість рефінансування). Застосовані заходи вже дали конкретний результат — зростання обсягів кредитування саме там, де це було найбільш потрібно.

Крім дешевих кредитів, уряд створив новий механізм безпосередніх компенсацій за пошкоджене через військову агресію майно і вніс зміни у надання страхування послуг.

Тож можемо зробити висновки, що дані, наведені в табл. 2 вказують на дієві механізми прямої компенсації адресований тим, хто вже постраждав. А компонент страхування покликаний попередити втрати, зробити майнові ризики керованими.

Таким чином, уряд встановив зрозумілі правила підтримки: за двома напрямками (прямі компенсації і субсидування страхування) бізнес може мінімізувати фінансові втрати від воєнних дій. Головні умови (максимум 10 млн грн, 0,5% внесок за компенсацію; максимум 1 млн грн на страховку, 5 тис. грн за заявку) чітко прописані в постанові. Ці заходи посилюють підтримку бізнесу "на землі" після атаки та роблять імовірність великих несподіваних збитків меншими.

Важливою складовою політики підтримки є національна ініціатива "Зроблено в Україні", яка інтегрує різні механізми стимулювання виробництва і споживання вітчизняного товару [14]. Програма "5-7-9%" є її елементом, але комплексні заходи поширюються й на інші галузі. Зокрема, стимуляція попиту на українську продукцію через державні закупівлі і кешбек-програми

Таблиця 2. Основні елементи механізму компенсацій для бізнесу в зонах підвищеного воєнного ризику

Механізм компенсації	Сутність та умови реалізації
Пряма компенсація збитків у прифронтових регіонах	Підприємства, які працюють у зонах підвищеного ризику (окрім Донецької, Запорізької, Херсонської, також Дніпропетровської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Харківської, Чернігівської областей), можуть отримати відшкодування до 10 млн грн на відновлення зруйнованого майна (будівель, складів, обладнання тощо). Компенсується частина витрат на ремонт чи заміну активів (але не більше фактичного збитку, з вирахуванням вже отриманої допомоги). Заявки обробляє Експортно-кредитне агентство (ЕКА): підприємстві сплачує одноразовий внесок 0,5% від заявленої суми, після чого держава виплачує компенсацію за рахунок бюджету. (Ставка 0,5% має покрити витрати на адміністрування ЕКА, а будь-які отримані кошти переводяться до бюджету.) Після компенсації держбюджет набуває права вимоги збитків у росії за рахунок відповідних механізмів стягнення.
Компенсація вартості страхових внесків	У регіонах, де взагалі неможливо застрахувати майно від бойових дій, держава бере на себе частину витрат на страховку. Підприємство може самостійно укласти страховий договір з українською компанією та сплатити внесок. Після завершення строку договору бізнес звертається в ЕКА і отримує компенсацію до 1 млн грн сплаченого платежу. За кожною заявкою сплачується по 5 тис. грн внеску ЕКА. Таким чином, держава робить послугу страхування доступнішою: особливо це стосується менших фірм, для яких самостійна страховка до воєнних ризиків здебільшого недосяжна.

Джерело: розроблено на основі аналізу [2–3].

Таблиця 3. Поведінкові інструменти для підвищення ефективності участі підприємств у програмі "Доступні кредити 5-7-9%"

Поведінковий підхід	Сутність та приклади реалізації
Інформаційне підсилення	Нагадування про успішні кейси: висвітлення у ЗМІ і соцмережах підприємств, які вже успішно використали кредити (соціальний доказ), і чітке пояснення успіхів (приклад, що цей кредит – найбільш доступний фінансовий ресурс). Статистичні повідомлення, що «понад 11 тис бізнесів залучили 5-7-9% за рік», можуть підвищити довіру.
Спрощення процедури	Зниження бюрократії за допомогою технологій (онлайн-заявки, готові шаблони бізнес-планів) зменшує «психологічний поріг» подання заявки.
Фінансові «підштовхування»	Можливість часткового гарантування прибутків або фінансової «подушки» (наприклад, державний гарантійний фонд, який страхує певний відсоток кредиту навіть без страховки) допомагає знизити ризикове сприйняття. Додаткові пільги, наприклад, кредитні канікули чи податкові знижки під час погашення теж служать своєрідним «підштовхуванням» до реєстрації кредиту.
Програми підтримки рішень	Проведення семінарів і консультацій із фінансового планування (для тих, хто бере кредити) – це ще одна рекомендація експертів. Показано, що навчання й консультації (наприклад, в галузі менеджменту, маркетингу, інновацій) підвищують ефективність підприємств і сприяють сприйняттю ними нових можливостей, включаючи кредитні.

Джерело: узагальнено на основі аналізу [6; 11].

формує нові ринки збуту, що теж допомагає підприємствам у зонах ризику вижити. Наприклад, аграрні виробники в Україні можуть отримати 25% компенсації вартості вітчизняної сільгосптехніки [15], що сприяє оновленню устаткування навіть за складних умов. Також для звичайних громадян діє "Національний кешбек": держава повертає частину витрат громадян за купівлю українських товарів [14], що заохочує купувати вітчизняні продукти. Очевидно, що підтримка попиту "Зроблено в Україні" всебічно захищає бізнес в усіх регіонах: більш менш незалежно від фронтової близькості, зростання внутрішнього ринку зменшує загальні втрати.

Крім кредитів і компенсацій, в межах "Зроблено в Україні" діють грантові і навчальні програми. Так, держава спрямовує значні кошти на гранти для переробних підприємств, підтримку індустріальних парків, експортні кредити тощо [14]. Для прикладу, виділяються гранти до 8 млн грн на інвестиції переробників і субвенції на закупівлю вітчизняних шкільних автобусів [14]. Хоча ці програми не орієнтовані виключно на воєнні ризики, вони входять до загального пакету допомоги бізнесу в умовах війни.

Аналіз міжнародної практики додає контекст: країни з тривалими воєнними загрозами пропонують подібні комплексні рішення. Зокрема, Ізраїль, який постійно стикається з бойовими діями, формує підтримку малого та середнього бізнесу через поєднання фінансових пільг і стимулів для інноваційних кластерів. Дослідження показує, що у воєнний час "комплексна державна підтримка бізнесу й інноваційного сектору, орієнтована на потреби військово-промислового комплексу, може бути ефективним інструментом розвитку" [1]. Ключовим при цьому називають відкритість до інвестицій і технологій, що дозволяє впроваджувати передові розробки. Рекомендується розвивати кластери і кооперацію між бізнесами, зокрема, вважається корисним укріплювати інститути підтримки (консультації, навчання) для підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Такі комплексні заходи передбачають, що пільгові кредити мають супроводжуватися підвищенням якості менеджменту і маркетингу підприємств у прифронтових регіонах.

Тож заохочення українського виробництва — основна стратегія підтримки. Програма "Зроблено в Україні" забезпечує як пропозиційну складову (пільгові кредити, гранти, страхування), так і складову попиту

(держзакупівлі, кешбек, компенсації) складову. У майбутньому важливо посилити цю координацію: побудова кластерів і навчальних ініціатив (як у досвіді Ізраїлю) може значно посилити стійкість бізнесу в кризових зонах.

Навіть наявність пільгових програм не гарантує, що бізнес ними скористається без додаткових зусиль. Тут на допомогу можуть прийти поведінкові (behavioral) інструменти — техніки, що "підштовхують" раціональні рішення підприємців [7]. Відомо, що прості змінення в політиці (дефолти, інформаційні кампанії, формулювання повідомлень) можуть суттєво впливати на рішення суб'єктів [9]. З огляду на це, науковцями рекомендується інтегрувати поведінкові підходи у кредитну політику. Наприклад, у наукових розробках пропонується створити "Behavioral Insights Team", яка б консультувала міністерства щодо малих змін, що мотивують бізнес (і навіть працівників) до дій на благо відновлення [8]. Така команда могла б аналізувати бар'єри — наприклад, чи не лякають підприємців складні заявки, високі комісії чи невпевненість у вигодах — та пропонувати рішення.

Певні приклади поведінкових підходів для формування просоціальних моделей поведінки для програми "5-7-9%" систематизовано в таблицю 3.

Як бачимо з табл. 3 застосування поведінкових інструментів сприяє інтеграції принципів поведінкової економіки, а застосування їх у кредитній сфері акцентується на важелях, що спонукають бізнес розвиватися. Наразі відомо багато теорій, що пояснюють мотиви та механізми добровільної поведінки, спрямованої на користь іншим людям. Зокрема, теорія підштовхування (Nudge theory) є концепцією поведінкової економіки, що показує, як незначні зміни в політиці здатні суттєво впливати на прийняття рішень керівниками малого та середнього бізнесу у передбачуваний спосіб, при цьому суттєво не змінюючи фінансові чи економічні стимули, а також не забороняючи жодних варіантів дій. Тобто теорія підштовхування передбачає створення сприятливого середовища, яке природним чином через психологічні техніки впливає на вибір людей через непрямі вказівки та позитивне підкріплення їх дій щодо найбільш вигідної поведінки з фінансового планування. Двоступенева модель — це також теорія з формування просоціальних моделей поведінки, заснована на співпереживанні індивіда, що орієнтується на благо соціальних

груп, надання допомоги. Таку поведінку наразі демонструють херсонські фермери, які хочуть бути корисними іншим і через співпрацю та взаємодію демонструють суспільне служіння.

Розглянемо детальніше цей приклад формування просоціальної моделі поведінки. У листопаді 2025 року Центр гуманітарного розмінування оплатив перший договір з розмінування земель, які фермер очистив власним коштом. Тобто аграрій із Херсонщини отримав 5 млн грн компенсації за те, що проявив власну ініціативу, витратив власні кошти, щоб розмінувати сільськогосподарські угіддя на прифронтових територіях та засіяти їх. Як стало відомо, фахівці Укроборонсервісу у 2023 році очистили ділянку площею 1 150 га від мін та снарядів. Загальна вартість цих робіт склала близько 6 млн грн, які оплатив фермер з власних коштів, а у 2025 році за умовами державної програми компенсації вартості розмінування аграрних земель, фермер отримав 80% від цієї суми. Тож Херсонські фермери задіяли такі ресурси допомоги своїм землякам і суспільству в цілому, як власні грошові ресурси, час, працю, увагу, навіть самопожертву, тобто проявили безкорисливе соціальне служіння, на яке з вдячністю відреагувала влада і запустила фінансові механізми.

Такі поведінкові методи допоможуть максимізувати охоплення програм. Наприклад, комплекс "технік підштовхування" може значно підвищити мотивацію підприємців саме скористатися кредитами "5-7-9%", оскільки створює зручнішу процедуру, видимі стимули та усуває інформаційні бар'єри. Перенесення досвіду (наприклад, створення аналітичної групи на кшталт британської BIT) може забезпечити практичне впровадження таких рішень.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВ'ЯЗОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження засвідчило, що Україна запровадила комплекс державної підтримки бізнесу в зонах підвищеного воєнного ризику. Серед них — суттєво полегшені умови пільгового кредитування (програма "5-7-9%" зі ставкою 1% на 5 років для прифронтовиків), можливість рефінансування та продовження існуючих позик. Окрім кредитів, діють компенсації: прямі дотації на відновлення зруйнованого майна та відшкодування частини вартості страхових премій. Всі ці та інші програми формують цілісний пакет підтримки у рамках державної політики "Зроблено в Україні". Для підвищення ефективності державної фінансової підтримки пропонується посилювати інформаційну роботу і впроваджувати поведінкові інструменти, засновані на впливі на вибір людей через непрямі вказівки та позитивне підкріплення їх дій щодо найбільш вигідної поведінки з фінансового планування. У порівнянні із зарубіжним досвідом, українська модель близька до рекомендацій щодо комплексної, орієнтованої на малий і середній бізнес підтримки (наприклад, за аналогією з політикою Ізраїлю). Таким чином, інтеграція фінансових програм та "м'яких" (поведінкових) методів є ключем до збереження і розвитку бізнесу навіть у прифронтових районах.

Підсумовуючи, можна констатувати: державна підтримка бізнесу у зонах високого воєнного ризику є багатокомпонентною і має бути заснована на просоціальності — незмінній рисі особистості для збалансованого існування індивіда в соціумі. Тож поєднання довгострокових пільгових кредитів, прямої компенсації збитків і стимулювання просоціальності формує для бізнесу більш передбачувані умови.

Література:

- Петруненко, Я. В. Державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва в умовах дії правового режиму воєнного стану: досвід Ізраїлю. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція, 2024, № 69. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.69.37>
- Доступні кредити 5-7-9 %: бізнес у зонах високого воєнного ризику отримає довший період пільгового кредитування — 5 років. 2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/21375ad9-8305-421d-8c25-85ff561ff61a?lang=uk-UA&title=DostupniKrediti5-7-9-BiznesUZonakhVisokogoVonnogoRizikuOtrimaDovshiiPeriodPilgovogoKredituvannia5-Rokiv>
- Міністерство економіки, докільця та сільського господарства України. Уряд запускає механізм компенсацій бізнесу за зруйноване майно та страхування від воєнних ризиків. 24 жовтня 2025. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail/bd4ff938-de71-4b01-bbdb-63c95bf8e0d4?lang=uk-UA>
- Melnyk, T. (2023). Ukrainian business under conditions of war: current state, challenges and the ways to solve them. Journal of Innovations and Sustainability, 7(3), 07. <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07> URL: <https://is-journal.com/is/article/view/207/116>
- Грищенко І., Гулевець Д., Прокопенко Н., Дніпров О., Стадніков В. Використання геоінформаційних систем для планування та реалізації відновлення територіальних громад. Sapientia: Міжнародний журнал міждисциплінарних досліджень, 6 (2), 2025. <https://doi.org/10.51798/sijis.v6i2.1008>
- Добровольська В. В., Будурова Г. М. Державна підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. Актуальні питання юридичної науки. 2024. № 5. С. 393—398. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.57>
- Дикань В. Л., Токмакова І. В., Чорнобровко І. В. Антикризовий інструментарій стратегії державного управління малим і середнім бізнесом. Вісник економіки транспорту і промисловості. Вип. №89. 2025. С. 9—19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2025_89_3
- Войтович Л., Федик М. Стратегія повоєнного відновлення економіки України в умовах євроінтеграції. Економіка та суспільство, 2024, № 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-112>
- Гірченко О. Л., Буковська О. О. Просоціальна спрямованість та поведінка особистості. Актуальні проблеми психології, № 7 (47), 2019. С. 120—129. URL: <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v7/i47/12.pdf>
- Грищенко І. М. Лідерство: потреба в досягненні результату. Інвестиції: практика та досвід, 2015. № 15. С. 78-82. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4525&i=16>

11. Thaler, R. H., Sunstein, C. R. (2009). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Penguin.

12. Міністерство економіки України. Кредити "5-7-9 %": нові умови підтримки бізнесу. 2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/5d312744-5250-422d-8877-9c8b5fef60d7?lang=uk-UA&title=5-7-9>

13. Харківська обласна рада. "Доступні кредити 5-7-9 %": бізнес у зонах високого воєнного ризику отримає довший період пільгового кредитування — 5 років. 2025 р. URL: <https://oblrada-kharkiv.gov.ua/2025/05/28/dostupni-kredyty-5-7-9-biznes-u-zonah-vysokogo-voennogo-ryziku-otrymae-dovshyj-period-pilgovogo-kredytuvannya-5-rokiv/>

14. Портал "Зроблено в Україні". Made in Ukraine: офіційний сайт державної підтримки українських виробників та інвестицій. 2025. URL: <https://madeinukraine.gov.ua/>

15. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 року № 821-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 26.11.2025).

References:

1. Petrunenko, Ya. V. (2024), "State support for small and medium-sized enterprises under martial law: Experience of Israel", *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu*. Serii: Yurysprudentsiia, vol. 69.

2. Ministry of Economy of Ukraine (2025), "Affordable loans 5-7-9%: Businesses in high war-risk zones will receive a longer preferential lending period — 5 years", Official Government Portal, available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/21375ad9-8305-421d-8c25-85ff561ff61a> (Accessed 23 Nov 2025).

3. Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine (2025), "The Government launches a compensation mechanism for businesses for damaged property and war-risk insurance", Official Government Portal, available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail/bd4ff938-de71-4b01-bbdb-63c95bf8e0d4> (Accessed 23 Nov 2025).

4. Melnyk, T. Yu. (2023), "Ukrainian business under conditions of war: current state, challenges and the ways to solve them", *Journal of Innovations and Sustainability*, vol. 7, no. 3. <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07>

5. Gryshchenko, I., Gulevets, D., Prokopenko, N., Dniprov, O. and Stadnikov, V. (2025), "The use of geoinformation systems for planning and implementing the restoration of territorial communities", *Sapienza: International Journal of Interdisciplinary Studies*, vol. 6, no. 2. <https://doi.org/10.51798/sijis.v6i2.1008>

6. Dobrovolska, V. V. and Budurova, H. M. (2024), "State support for business under martial law", *Aktualni Pytannia Yurydychnoi Nauky*, vol. 5, pp. 393—398.

7. Dykan, V. L., Tokmakova, I. V., and Chornobrova, I. V. (2025), "Anti-crisis tools of the strategy of public administration of small and medium-sized business", *Visnyk Ekonomiky Transportu i Promyslovosti*, vol. 89, pp. 9—19.

8. Voitovych, L., and Fedyk, M. (2024), "Post-war economic recovery strategy of Ukraine in the context of European integration", *Ekonomika ta Suspilstvo*, vol. 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-112>

9. Hirchenko O. and Bukovska O. (2019), "Prosocial orientation and personality behavior", *Current problems of psychology*, vol. 7, no. 47, pp. 120—129.

10. Gryshchenko I. (2015), "Leadership: the need to achieve results", *Investment: practice and experience*, vol. 15, pp. 78—82.

11. Thaler, R. H. and Sunstein, C. R. (2009), *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*, Penguin, London, UK.

12. Ministry of Economy of Ukraine (2025), "Loans 5-7-9%: New conditions for business support", Official Government Portal, available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/5d312744-5250-422d-8877-9c8b5fef60d7> (Accessed 23 Nov 2025).

13. Kharkiv Regional Council (2025), "Affordable loans 5-7-9%: Businesses in high war-risk zones will receive a longer preferential lending period — 5 years", Official Regional Portal, available at: <https://oblrada-kharkiv.gov.ua/2025/05/28/dostupni-kredyty-5-7-9-biznes-u-zonah-vysokogo-voennogo-ryziku-otrymae-dovshyj-period-pilgovogo-kredytuvannya-5-rokiv/> (Accessed 23 Nov 2025).

14. Made in Ukraine Portal (2025), "State support for Ukrainian manufacturers and investments", Official Portal, available at: <https://madeinukraine.gov.ua/> (Accessed 23 Nov 2025).

15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), "Strategy for the recovery, sustainable development and digital transformation of small and medium-sized businesses for the period until 2027", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#Text> (Accessed: 23 Nov 2025).

Стаття надійшла до редакції 02.12.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663